

Muziek: thuis, op straat, op school

Talent én sociale ontwikkeling

Ton Notten

Je eerste muziekherinneringen: ze hebben iets verrassends, ze ontregelen je, ze kunnen je grijpen. Thuis, op school, op straat, bij repetities en misschien zelfs voor een auditie. Muziek, voor de pret én voor je beroep, en alles daartussen – hoe verschillend je achtergronden en je ambities ook kunnen zijn. En muziek kan de sociale samenhang in je buurt versterken.

Op school ...

Muziek op school. Hoeveel lestijd hebben we daar nog voor, met die tegenwoordige *targets*-monomanie rond rekenen en taal? Volgend jaar moet van staatssecretaris Sander Dekker ook Engels in het basisonderwijs. 'We stomen je klaar voor de toekomst', zo heet het letterlijk in het Children's Zone Programma dat in 2011 aan het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid verbonden werd. Een beklemmende metafoor. Wordt er 'op Zuid' nog iets gedaan aan kunst-, cultuur- en muziekeducatie? In die Vogelaarwijken?

Jazeker. De Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR) biedt met haar IKEI-lessen (Ieder Kind een Instrument) basisschoolleerlingen de kans om een instrument te leren bespelen en samen muziek te maken. Zo wordt het talent voor muziek op school ontdekt en ontwikkeld, en groeit het enthousiasme spelenderwijs. In de onderbouw begint het zingen in de klas, door het bespelen van een muziekinstrument groeien de handigheid en de zelfstandigheid van het kind, en leert het door te zetten. IKEI leert leerlingen spelenderwijs kennis te maken met elkaar en bruggen te slaan naar andere culturen. Het project draait op scholen met leertijdverlenging: meer lestijd in de week die gevuld wordt met activiteiten van vakleerkrachten – sport, gezondheid (koken), taallessen, en muziek. Deze leertijdverlenging en de bekostiging ervan vallen onder het onderwijsprogramma *Beter Presteren* dat de gemeente twee jaar geleden introduceerde.

Muziekeducatie krijgt een plek in heel veel scholen in het land. Uiteraard moeten die er wel tijd en prioriteit aan geven. Sponsoring gevraagd! En de pabo's moeten hun studenten de bijbehorende onderwijsleercompetenties bijbrengen: leren zingen, leren luisteren naar muziek, leren muziek te maken en die te noteren en leren bewegen op muziek. Studenten moeten er de hogeschool voor uitgaan.

...en op straat

Nog meer Rotterdam? Het project 'Overall Muziek' is een initiatief van de plaatselijke Muziekcoalitie, bestaande uit de Kunstenhogeschool Codarts en haar WMDC (World Music and Dance Centre), het concertgebouw De Doelen, het radioprogramma Music Matters (in samenwerking met de NCRV), uiteraard het Rotterdams Philharmonisch Orkest en de eerdergenoemde SKVR. Heus niet alleen ernstige-gezichten-muziek. De initiatiefnemers krijgen steun van het Fonds voor Cultuurparticipatie en van de Gemeente Rotterdam. Kunnen ook andere middelbare en hogere beroepsopleidingen zich hierbij aansluiten? Jazeker.

Muziekgenot delen, op school, en ook op straat. *Let's go urban*, heet dat in Antwerpen waar Sihame El Kaouakibi (27 jaar) een dansschool oprichtte die na drie jaar al bijna duizend leden telt. Haar *urban art* kreeg aandacht in de media, in de stad, in de cultuur-, jeugd- en sportsector, in het beleid en in de lokale politiek. Zij weet jongeren te mobiliseren, in ballet, dans, zangkoren en opera. Hen uit te dagen tot activiteiten waar ze aanvankelijk weinig in zagen maar die hen meer zelfverzekerd, meer competent, meer intercultureel geëngageerd maken. Hen voorbereiden op maatschappelijke deelname.

Het woordje 'opvoeding' valt niet in de YouTube-filmpjes over de Antwerpse *art education*. Wel is er een stevige institutionele basis: tegen bescheiden kosten kunnen belangstellende jongeren zich inschrijven voor cursussen, er zijn stafmedewerkers en instructeurs, er is een echt bestuur, en maandelijks verschijnen er nieuwsbrieven.

Sociaal-agogische en artistieke studenten van hogescholen en universiteiten, én hun docenten en onderzoekers, zijn er nauw bij betrokken.

Letsgourban.be lijkt op de netwerken in Groot-Brittannië: *community programs*, participatieprogramma's. Jeugdig talent is op straat te vinden, en talenten vragen om ontwikkeling, vooral van jongeren die daar zelf geen weet van hebben. Dat ze talentvol zijn, en dat hun talenten kunnen worden verschalkt. Opera bijvoorbeeld. Op twee dvd's doet de koordirigent Gareth Malone (toen 36 jaar, *animateur, presenter and populariser of choral singing*) verslag van zijn pogingen om bij enige *local secondary schools* en club- en buurthuizen in armoedewijken van Sussex Downs vijftig gewone oftewel talentvolle pubers aan te trekken ter versterking van het koor dat in de splinternieuwe opera *Knight Crew* gaat optreden. Een werk van de eigentijdse componist Julian Philips dat een uitvoering zal krijgen in wereldberoemde operahuis Glyndebourne. Daar treden vanouds alle grote operasterren en -orkesten op. Het Malone-project draait precies in deze regio, die al ruim dertig jaar lijdt onder de neoliberale *Big Society* van Margaret Thatcher c.s. Armoede, agressiviteit, rotzooi, drugs, drank. De opera varieert op de mythe van King Arthur, en nu botsen de *Saxons* met de *Knight Crew*. Vijftig jaar na de verwante *West Side Story*.

De dirigent-buurtwerker Malone benaderde in 2010 bijna duizend pubers. Met zo'n vierhondervijftig (v)mbo-leerlingen en voortijdig schoolverlaters knoopte hij contacten aan. De meesten van hen zei aanvankelijk 'opera' helemaal niks. En na zes maanden gingen ongeveer honderd jongeren meedoen, week in week uit, er kwam (groot)ouderbetrokkenheid op gang. Ze vonden langzaam de muziek gewoon helemaal te gek weet je wel. En dat terwijl ze zeer liefelijk de spanning ervoeren toen ze solo-audities deden tegenover een vakjury en ze dus het risico liepen vriendelijk afgewezen te worden. Enfin, bekijk ook hier YouTube. *Gareth Malone Goes to Glyndebourne* kreeg een Emmy Award. En zeer positieve recensies.

Ze vonden langzaam de muziek gewoon helemaal te gek weet je wel

En wie kent El Sistema, het netwerk van Venezolaanse jeugdorkesten, nog niet? Duizenden kinderen hebben inmiddels de vruchten geplukt van hun plaats in dit 'systeem'. Ze hebben geleerd om klassieke muziek te waarderen, samen te spelen en zich ergens voor in te zetten. Het inmiddels legendarische Simon Bolívar Youth Orchestra en zijn wereldberoemde dirigent Gustavo Dudamel zijn sprekende voorbeelden – ze trekken de hele wereld door, zie de uitvoering van *de Schilderijtentoonstelling* en ook al de *West Side Story* in Berlijn, 2007, door jongeren-supertalenten. El Sistema omvat nóg meer dan Rotterdam, Vlaanderen en Sussex.

Het is een mega-netwerk van kinderen jeugdorkesten, muziekcentra en workshops in Venezuela, in het kader waarvan meer dan 250.000 kinderen en jongeren een instrument leren bespelen. De organisatie werd ruim dertig jaar geleden opgericht door José Antonio Abreu, gedreven door een utopische visie op de toekomst: het ongelooflijke verhaal, met alle elementen van een sprookje in zich dat werkelijkheid wordt. Meerdere Sistema-kinderen zijn ondertussen in Europa als groot talent binnengehaald, waarvan dirigent Dudamel (1981) zelf het supervoorbeeld is. In de documentaire *El Sistema* is te zien hoe de wonderlijke ideeën van Abreu voor honderdduizenden kinderen een ontsnapping werden uit de vicieuze, transgeneratiele cirkel van diepe armoede en sociale verwildering, en hoe de kracht van muziek hun levens totaal veranderde. De film toont hoe El Sistema werkt in gore, arme stadswijken; het centrum La Rinconada ligt pal naast de sloppenwijk met dezelfde naam, een van de gevaarlijkste delen van Caracas.

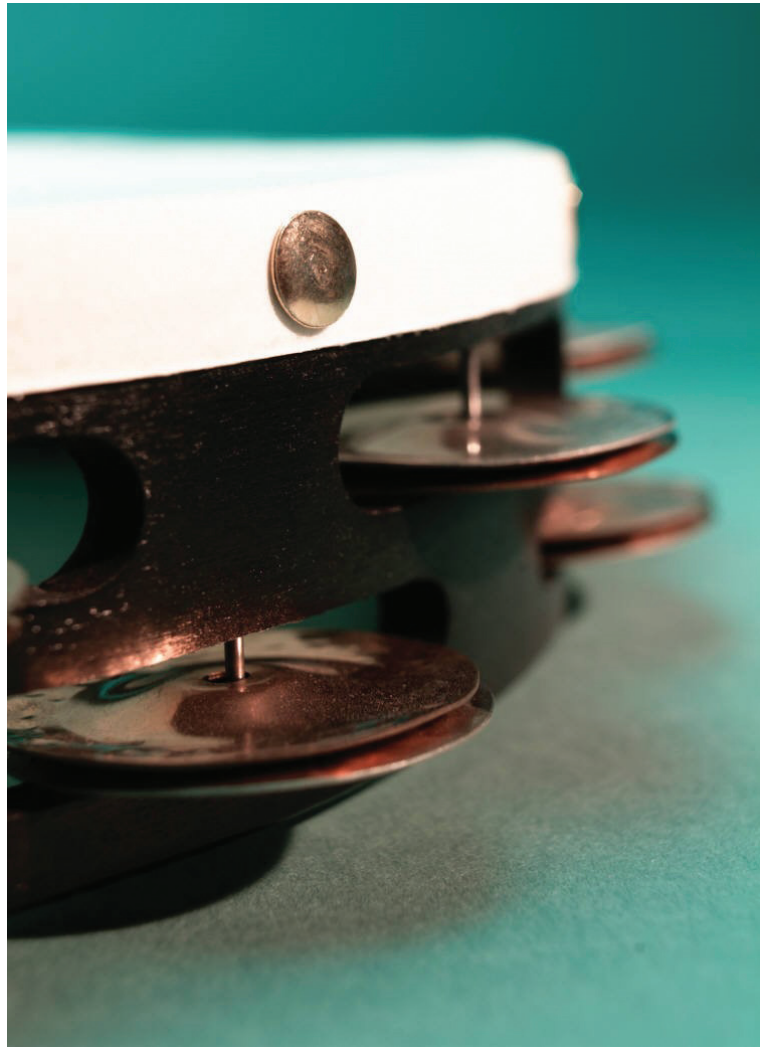
Community development

Kunsteducatief opbouwwerk met een aanmerkelijk minder artistiek-sociaal-strijdlustige ondertoon: het Amsterdamse Concertgebouw bundelt sinds 2008 zijn activiteiten die zowel prettig, educatief, sociaal als professionaliserend zijn. Het programma 'De Tempel Zonder Drempel' kent vijf op elkaar afgestemde groepen van projecten: de vergroting van de toegankelijkheid tot de mooiste muziekhall ter wereld (24.000 kinderen en volwassenen, een open podium voor amateurgezelschappen en solisten, een talentenjacht voor 9- tot 12-jarigen en dergelijke), zing-en-beleef-activiteiten (700 amateurzangers onder leiding van echte dirigenten), muziek voor de allerkleinsten (workshops in vier wijken; duizend ouders van kinderen van 2 tot 4 jaar; ouderbetrokkenheid), manifestaties in het Concertgebouw zelf (10.000 kinderen tot 6 jaar, en hun (groot)ouders en leerkrachten), en ten vijfde: veel ondersteunend, innoverend en evaluerend onderzoek.

Amsterdam en de regio staan centraal, half om half, bij deze activiteiten. Van kleuters tot en met groep 8. Van spreekkoren en liedjes tot workshops, van de kracht van Annie M.G. Schmidt tot de ondersteuning en training van leerkrachten. Een recente oproep van de afdeling Educatie & Participatie van het Concertgebouw over 'Meer Zingen Op School' kreeg binnen drie weken duizend positieve reacties van scholen in het hele land. De afdeling werkt al samen met ROC's in de hoofdstad en in Den Haag loopt een *Summer academy*. En dan is er het eenjarige voortraject van een Grote-Zaal-uitvoering, op 3 en 4 december aanstaande van, opnieuw, de *West Side Story*. Voor een doelgroep van 16- tot 26-jarigen zijn er audities en coaching op gang gebracht, en alles wat daar bij hoort. Niet zelden tamelijk streng.

O, wat is opgroeien met muziek prachtig, ontroerend en opvoedend! Eerst bij je moeder op schoot, of bij opa op de knie meegenieten. Muziekonderwijs, 't mag weer, volgens dezelfde staatssecretaris. Dan buiten de school,

op straat, *streetwise* in gezellige en aandachts- tot levensgevaarlijke wijken. En wat was het anders, voor de oorlog, toen in de Stadsschouwburg, aan het Leidseplein, alle Duitse en Italiaanse opera's in Nederlandse vertalingen werden uitgevoerd, door grote zangers en zangeressen. Op het schellinkje waren staanplaatsen beschikbaar, voor een paar duppies, voor het gewone volk. Men neuriede en deinde de aria's doorleefd mee. Is de volksopera vandaag een distinctie-opera geworden? Nee, niet helemaal. Kansen genoeg: bied ze aan, en grijp ze.

Prof. dr Ton Notten

doceerde o.a. over interculturele vraagstukken aan de Vrije Universiteit Brussel. Daarnaast was hij sinds 2002 lector Opgroeien in de stad bij de Hogeschool Rotterdam, een functie die hij voorzet na zijn pensionering in 2011.

Referenties

Notten, T. (2013). De straattalent ligt er voor het oprapen. *Stemband*, 11, 2, 17, 3-5.

Notten, T. (2012). *Vleermuisouders en andere essays over het opgroeien in de stad*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant.

Notten, T. (2012). Van het concert des levens... *Pedagogiek in Praktijk*, 18, 69, 39.

Notten, T. (2011). Obligatory: a Malone note for education. In: Gijs Verbeek & Ben Smit (Eds.), *Just Education*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers, 2012, 35-38.